

De universele verantwoordelijkheid van het individu

– Professor Samdhong Rinpoche

Ik ga het niet met u hebben over hoge filosofie of religie of over Tibetaanse mystiek, die tegenwoordig makkelijk te verkopen is. Ik zal een aantal van mijn gedachten over moderne dagelijkse menselijke problemen, vooral die problemen die de mensheid ervan weerhouden spiritueel te evolueren, met u delen. De meeste mensen zijn slaven geworden van economische en monetaire overwegingen, en missen de vrijheid om na te denken over hun eigen verantwoordelijkheid en hun eigen vermogen tot handelen om hogere niveaus van evolutie te bereiken. Ofschoon veel woorden die ik gebruik afkomstig zijn uit het boeddhisme, zijn noch boeddhistische leringen noch enige religieuze aangelegenheid het wezenlijke onderwerp van mijn discussie met u. Het gaat gewoon over alledaagse menselijke problemen waarover wij gezamenlijk kunnen nadenken en waarnaar wij onderzoek kunnen doen.

De eerwaarde Samdhong Rinpoche was tot voor kort directeur van het centraal instituut voor Hogere Tibetaanse Studies in Sarnath, Varanasi, en is levenslang lid van de Theosophical Society.

Volgens de boeddhistische traditie manifesteert het universum zich door de collectieve zowel als de individuele karmische kracht van al haar bewuste wezens. Gunstige karmische kracht genereert vormen die in harmonie zijn met het levensproces, en het levende universum schept een niet-levend universum dat daarmee overeenstemt. Deze positieve karmische kracht heeft de macht vormen die niet overeenstemmen met het universum te veranderen in vormen die daarmee wel in harmonie zijn.

Tijdens het ontstaan, de groei en het volwassen leven van een individuele planeet bestaat er cohesie tussen haar levende vormen en haar eigen natuur. Dit wordt genoemd de Gouden Eeuw, of Satya Yuga. Maar na een specifieke tijdsperiode wordt deze positieve karmische kracht geleidelijk minder en wordt een negatieve en non-cohesieve karmische kracht sterker, die conflicten en tegenstellingen schept tussen levende en niet-levende wezens. Deze maakt dat die wezens en de planeet zelf niet langer in disharmonie zijn met het universum, terwijl zij haar in de richting

van verval en volledige vernietiging stuwt. Dit wordt genoemd Kali Yuga, of de Eeuw van Verval.

Vandaag de dag lijdt deze kleine planeet Aarde aan een gebrek aan cohesie die leidt tot conflicten, en haar bewuste wezens zijn onderhevig aan ongekende ellende en angst. Dit is in wezen te wijten aan de collectieve zwarte karmische kracht van levende wezens, die niet erg gemakkelijk te verbeteren of te corrigeren valt. Maar wij kunnen niet wachten op de transformatie van de collectieve karmische kracht van de maatschappij als geheel om de problemen in ons dagelijks leven op te lossen. Dus moeten wij meer gespitst zijn op een individuele dan op een collectieve benadering, om onszelf en de wereld als geheel te regenereren.

De methode van 'uit de stroom stappen' is de enige praktische en haalbare manier voor individuen in de huidige situatie. Wanneer de sterke stroom van een vloedgolf iemand meevoert, is hij misschien niet in staat om deze te stoppen of af te wenden, maar hij heeft wel de vrijheid, de mogelijkheid en misschien de verantwoordelijkheid om naar de kust te zwemmen en dus uit de stroom te stappen. Als een individu dit eenmaal kan doen, kan hij of zij misschien vele anderen helpen en redden. Vandaag de dag moet ieder van ons, individueel, uit de stroom van de moderne beschaving stappen en haar of zijn universele verantwoordelijkheid vervullen. Op deze manier kan ieder individu zichzelf afstemmen op het universum, en kan ook het universum zich op zichzelf afstemmen.

Tegenwoordig lijkt er geen oplossing te zijn voor de talloze problemen die onze aardbol en haar bewuste wezens teisteren. Mahatma Gandhi, de seculiere heilige van India, zei terecht dat onze problemen het rechtstreekse resultaat zijn van de moderne beschaving en haar materialisme en hebzucht. Van de contemporaine denkers en spirituele leiders die ik ontmoet heb, heeft alleen hij de visie en de moed gehad de verwoestende invloed van de moderniteit als geheel openlijk af te keuren.

Een soortgelijk idee werd uitgedrukt in de beroemde woorden van het Amerikaanse Indianenopperhoofd Seattle tot de president van de VS, ongeveer 150 jaar geleden. Zijn toespraak, een klassieke literaire tekst, en het boekje uit 1909, *Hind Swaraj*, van Mahatma Gandhi, zijn geschreven op een eenvoudige maar diepgaande wijze, waarbij het beestje bij zijn naam genoemd wordt en de hedendaagse menselijke tragedie en de oorzaken ervan, alsook de remedies ertegen, gediagnosticeerd worden.

De huidige wereld staat voor vijf grote uitdagingen:

- Ongebreidelde toename van de menselijke populatie, vooral in de zogenaamde derde wereldlanden.
- De steeds toenemende economische ongelijkheid tussen rijk en arm.
- Geweld en marteling, oorlogen en vrees voor oorlog, vele vormen van terreur, steeds verder escalerend gebruik van wapens voor massavernietiging en de naweeën van oorlogen.
- Milieuafbraak, zoals het broeikas-effect, beschadiging van de ozonlaag en voortdurend toenemende schaarste aan schone lucht en water, die fundamenteel noodzakelijk zijn om levenssystemen in stand te houden.
- Tenslotte culturele en religieuze intolerantie. Religie, die de bron van redding en geluk zou moeten zijn, wordt tot een bron van conflict en verdeeldheid gemaakt.

Iedereen weet van deze problemen, omdat wij ze elke dag van ons leven ervaren. Elk van deze problemen is een uitdaging die de vrede, het geluk en het welzijn van levende wezens bedreigt, hetgeen kan leiden tot de totale vernietiging van die levende wezens, en van de aarde. Elke uitdaging heeft diverse onderling verbonden facetten. Zoals al eerder vermeld zou de ultieme oorzaak van deze problemen kunnen zijn de collectieve en individuele negatieve karmische krachten; maar het is de

zgn. moderne, ultramoderne en postmoderne beschaving of, nauwkeuriger gezegd, non-beschaving, gebaseerd op wetenschap en technologie, die de onmiddellijke voorwaarden schept welke het makkelijker maken voor de uiteindelijke oorzaak om ten volle de gevolgen ervan teweeg te brengen.

De ontwikkeling van de moderne wetenschap en technologie heeft een beperkt deel van de mensheid twee verschrikkelijke vermogens zonder precedent verschaft.

Deze vermogens zijn:

- Een productie van overbodige handelsartikelen die uitstijgt boven de werkelijke behoeften van de mensen; en
- Het monopolie over die productie in de vorm van kapitaal of zogenaamde technologische kennis.

Deze twee vermogens hebben de weg bereid voor enkelen om weelde te vergaren en de natuur en levende wezens zonder onderscheid en voortdurend uit te buiten. Een paar niet-verlichte, machtshongerige individuen beschikt over die vermogens, en trekt zich niets aan van politieke ideologie en sociale systemen. Het vergaren van rijkdom door deze enkelingen is gemakkelijker geworden en het natuurlijke proces van gelijke verdeling op basis van iemands eigen vermogen tot produceren is volkomen vernietigd. Mensen zijn langzamerhand afhankelijk geworden van anderen voor allerlei handelsartikelen, waarbij de waardigheid van arbeid en de wil om fysiek werk te doen niet langer voorop staan of als waardevol gezien worden. Geïndustrialiseerde massaproductie van handelsartikelen behoeft consumenten en bevoororing van marktwerking is de logische consequentie hiervan.

Geslepen producenten vinden het handig om de negatieve emoties van de mensheid uit te buiten ten eigen bate – emoties zoals het verlangen naar fysieke gemakken, de aantrekkelijkheid van de hersenschim van vrije tijd en het zich willen onttrekken aan lichamelijke arbeid, die rechtstreekse manifestaties zijn van gehechtheid (*raga*) en hunkering (*trshna*). De basis voor ein-

deloze vermenigvuldiging van gehechtheden en begeerten is het moderne onderwijs en de moderne sociale structuur die mensen indoctrineert om te wedijveren vanaf hun vroege kindertijd en die haat (*dvesha*) in allerlei vormen genereert. Wedijver betekent, op zijn best, mededinger zijn tussen anderen en, op zijn slechtst, een vijand zijn van alle anderen. Bijvoorbeeld, alle leerlingen in een schoolklas worden mededingers en elk van hen moet wel verlangen naar de nederlaag van de rest. Dit wordt ‘gezonde wedijver’ genoemd! In het liberale economische systeem wordt vaak gezegd dat ‘Vrije en eerlijke competitie de basis is van een goede economie’, wat op zichzelf een innerlijke tegenspraak aangeeft.

Competitie betekent eenvoudig *de overwinning van het zelf over anderen*, en dat is niets anders dan egoïsme en gebrek aan respect voor anderen. Vandaar dat geen enkele competitie vrij of eerlijk kan zijn. Vanuit het Boeddhistische perspectief is competitie immoreel en is zij één van de ergst mogelijke vormen van menselijk gedrag. Om eerlijk te kunnen zijn, zou gelijkheid de eerste doelstelling moeten zijn, omdat niemand strijdt voor zijn eigen nederlaag of om anderen te laten winnen.

Het uitbuiten van begeerte, gehechtheid en haat is heel gemakkelijk, omdat wij onder de invloed van onwetendheid verkeren. De producenten van verbruiksgoederen buiten niet alleen onze negatieve emoties uit, zoals verlangen, hunkering en haat maar ze beroven ons ook volledig van wijsheid en onderscheidingsvermogen, of *vi-veka*. In de huidige wereld zijn de mensen het vermogen kwijtgeraakt om onderscheid te maken tussen wat wel en niet hun echte behoeften zijn; tussen welke dingen goed zijn en welke niet. Wat zogenaamd goed is voor ons wordt bepaald door de producenten en zij vertellen ons wat onze noden zijn – en ook dat gaat ten koste van onszelf. In de moderne terminologie is dit een schending van ons recht op zelfbeschikking. Iedereen zou vrij moeten zijn om zelf te bepalen wat zijn echte behoeften zijn, en wat overbodig is. Maar dat recht is ons ont-

nomen. Ons wordt wijsgemaakt dat we twaalf paar schoenen nodig hebben en zestien pakken om ons te kunnen bewegen in de huidige maatschappij en onze sociale status op te houden.

Als iemand rijkdom vergaart voor node-loze consumptie, moet dat noodzakelijkerwijs ten koste gaan van het aandeel van anderen; hij is niet minder dan een gewone dief. Het is onmogelijk voor zo iemand om een juiste levenswijze te beoefenen. Als men niet in staat is rijkdom te vergaren, volgens moderne maatstaven, kan men geen 'waardig leven' leiden. Zo iemand wordt ingeschaald bij degenen die onder de armoedegrens leven, voor wie meer hulp, meer ontwikkelingsgelden en meer arbeidsmogelijkheden geschapen moeten worden. Dus zijn er meer hulp, meer leningen en meer technische kennis nodig op de voorwaarden die bepaald worden door de Wereldbank, het Internationaal Monetair Fonds, de Wereldhandelsorganisatie of de regeringen van zogenaamde ontwikkelde landen. Aldus worden de derde wereldlanden altijd belast met het gewicht van hulp en schulden, wat leidt tot een verlies van politieke en culturele soevereiniteit.

Het moderne economische systeem berooft ons niet alleen van onze wijsheid en ons onderscheidingsvermogen, het ontnemt ons ook ons gevoel van eigenwaarde en zelfrespect. Tegenwoordig zijn de meeste goedopgeleide jonge mensen niet in staat te bedenken hoe zij eigen baas en zelfvoorzienend moeten zijn. Zij zoeken allemaal werk, ze willen medewerkers worden van iemand anders en loonslaven van een aantal kapitalisten. *Alle huidige geopolitieke en socio-culturele systemen worden maar door één enkele factor beheerst en dat is de markteconomie.* De andere politieke en sociale idealen zoals democratie, mensenrechten, culturele diversiteit en gewetensvrijheid zijn alleen maar betekenisloze woorden, gebruikt als franje of als metafoor en, indien nodig, als lippendienst.

Het politieke kolonialisme uit het verleden eindigde doordat mensen die in voorgaande eeuwen onderworpen waren aan

zulke overheersing wakker werden. Tegenwoordig is dit vervangen door economische kolonisatie, die veel gevaarlijker is. Een politieke bezetting kan binnen enkele dagen omvergeworpen worden, maar er zijn verscheidene tientallen jaren of eeuwen nodig om te herstellen van economische overheersing, gesteld dat er een mogelijkheid bestaat om economische vrijheid te herwinnen.

Alle huidige geopolitieke en socio-culturele systemen worden maar door één enkele factor beheerst en dat is de markteconomie.

Daar economische prioriteiten in de huidige tijd al het andere hebben overtroffen, maakt dit het individu egoïstisch, gewelddadig en gespeend van morele en ethische beginselen. Negatieve invloeden zorgen ervoor dat mensen zelfzuchtig worden en gericht op het vergaren van rijkdom. Moderne leefstijlen hebben de spirituele aspiraties van de meeste mensen vernietigd en hen areligieus gemaakt. De essentie van religie is genegeerd, en religie en haar instituten worden misbruikt om egoïsme, haat, intolerantie en conflict te vergroten en te versterken. De meeste mensen denken dat spiritualiteit, moraliteit en ethiek belemmeringen zijn voor ontwikkeling en materiële vooruitgang. Velen zeggen openlijk 'religie is vergif' in termen van vooruitgang. Een kleine minderheid is het misschien niet helemaal eens met het bovenstaande, maar zij zeggen ook deemoedig dat aangezien zij moeten overleven, er geen andere uitweg is dan compromissen sluiten. Bij ontstentenis van wijsheid en moed om het kwade tegen te gaan, is de natuurlijke vraag: 'wat kunnen wij doen?' Dit is een heel belangrijke vraag. Op dit punt herinner ik mij de uitspraak van Tathagatha: 'men is zijn eigen Meester; wie anders kan de Meester zijn?' (*atta hi attano natho, ko hi natho paro siya*).

Mahatma Gandhi's principe van individuele Satyagraha lijkt hierop. Hierdoor geïnspireerd wil ik mensen individueel aanraden uit de materialistische moderne levensstijl te stappen, met zijn excessieve en immorele consumptieentaliteit, en zich bewust te worden van hun individuele verantwoordelijkheid ten opzichte van het universele welzijn. Het macro-universum wordt geconstrueerd door de micro-universums van individuen en wat een individu ook maar doet heeft relevantie voor – en effect op – het universum. Aldus kan, door het zich individueel losmaken van het kwade, een onharmonieus universum zichzelf weer (goed) afstemmen en kan een planeet die niet in harmonie is met het universum zich hiermee weer in harmonie brengen.

Er komen een paar praktische suggesties voort uit het Nobele Achtvoudige Pad van de Boeddha. Dit Pad is niet alleen voor spirituele verheffing, maar ook voor het leven op een rechtschapen manier, waardoor een samenhangende en niet-gewelddadige samenleving geschapen wordt, hetgeen spiritualiteit bevordert. De eerste stap is een juist beeld te hebben van de huidige materialistische en egoïstische maatschappij met al haar tekortkomingen, alsook een visie hoe men zich hiervan los kan maken.

Als het Nobele Achtvoudige Pad in praktijk gebracht wordt, kan men zich losmaken uit het huidige ongezonde systeem van leven en een voorbeeldig leven leiden.

Hierna zou de tweede stap juiste vastbeslotenheid moeten zijn. Men moet een niet-gewelddadige, niet op consumptie gerichte levenswijze beginnen, geleid door zelfcontrole, waarbij men alle beproevingen en ongemakken verdraagt, inclusief fysieke pijn, die zich op die weg kunnen voordoen of die negatieve krachten kunnen veroorzaken.

De derde stap moet zijn: erover spreken zonder angst. De eerste twee stappen be-

treffen het individu. Dit te delen met medemensen betekent dat iemand zijn visie en vastberadenheid communiceert door middel van juist spreken. Wanneer men niet spreekt over de kwalen van onze gewelddadige maatschappij, zou men beschouwd kunnen worden als iemand die daaraan bijdraagt.

De vierde stap betekent de inspanning te verstevigen en te stabiliseren. Luiheid en zorgeloosheid mogen de inspanning tot juist leven niet ontmoedigen, zeker niet in het huidige tijdsgewricht. Juist leven vraagt grote inspanning. Anders kan men gemakkelijk meegesleept worden door kwade krachten.

De vijfde en belangrijkste stap is het juiste levensonderhoud. Dat is zowel de wezenlijke actie van het 'eruit stappen' als ook het feitelijk op zich nemen, individueel gesproken, van universele verantwoordelijkheid. Het is tegenwoordig bijzonder moeilijk juist en onbesmet levensonderhoud na te streven. De praktische leerstelling van Mahatma Gandhi van 'het op zichzelf kunnen bestaan' en de principes van dorpsautarkie zijn in mijn ogen het enige antwoord op de huidige consumentgerichte manier van leven.

De zesde stap is mensen juiste bedachtzaamheid in te prenten. In de huidige wereld zijn geweld en oneerlijkheid de norm. Zonder juist plichtsgevoel kan men in de valkuil van het materialisme vallen zonder het te beseffen. De zevende en achtste stap namelijk, juiste concentratie en juist handelen, zijn ook voortdurend noodzakelijk voor een niet-gewelddadige manier van leven.

In een notendop: als het Nobele Achtvoudige Pad in praktijk gebracht wordt, kan men zich losmaken uit het huidige ongezonde systeem van leven en een voorbeeldig leven leiden. En misschien kunnen wij, op deze manier, als individuen eruit stappen en onze individuele universele verantwoordelijkheid vervullen.

Wij kunnen de volgende suggesties in praktijk brengen om een spiritueel of religieus denkvermogen te krijgen, een transformatie van het denken:

- Wees u bewust van de minpunten van de moderne beschaving als geheel en haar directe, indirecte en gestructureerde gewelddadigheid en haar uitbuitende karakter. Dit is juiste zienswijze.
- Wees vastbesloten om los te blijven staan van deze hebbelijke en egoïstische manier van leven ondanks ongemakken en moeilijkheden. Dit is juiste vastberadenheid.
- Verminder uw behoeften tot het echte minimumniveau en vermijd iedere verspilling van grondstoffen. Mahatma Gandhi zei terecht dat Moeder Aarde in staat is ieders behoeften te bevredigen, maar nooit de hebzucht van een enkel individu. Wij moeten onze behoeften erkennen en de hebzucht negeren.
- Zweer moderne normen van welvaart af en bepaal selectief wat geschikt is om uiteindelijk afgewezen te worden. Selectieve aanvaarding omvat ook de communicatiemiddelen, reizen, computers en andere mindere kwaden zonder welke men misschien niet zou kunnen functioneren in de moderne wereld.
- Vernieuw van toepassing zijnde technologie en de manieren en methoden voor duurzame consumptie, anders overleeft de aarde het misschien niet.
- Kweek een oprecht spiritueel denkvermogen dat in staat is het individu en daarmee zijn of haar universum te transformeren. Dat is het uiteindelijke doel van het menselijk leven. Dit omvat niet noodzakelijkerwijze het volgen van enige bekende religieuze traditie. Zelfs een ongelovige, iemand die geen enkele religieuze traditie volgt, kan een religieus denkvermogen hebben.

Tegenwoordig zijn zelfs mensen die zeggen dat ze een autoriteit zijn op het gebied van religieuze tradities erg aards en on-

waarachtig geworden, besmet door allerlei negatieve emoties. Het praktiseren van een religieuze traditie is geritualiseerd en geïnstitutionaliseerd. Daarom verwierp J.Krishnamurti vastberaden elke traditie. Hij verwierp niet de *essentie* van traditie, maar alleen de heersende traditie. Daarom moeten wij beseffen wat een echt religieus denkvermogen en echte religie inhoudt, vrij van alle dogma's en rituelen, traditie en afkomst. In een heel korte uitspraak somt Krishnaji de veelheid op van religieuze leringen, en die wil ik met u delen:

‘Religie is iets dat alles omvat. Het is niet exclusief. Een religieus denkvermogen heeft geen nationaliteit, het is niet provinciaal, het behoort niet toe aan een bepaalde georganiseerde groep. Het is niet het resultaat van 2000 jaar propaganda. Het heeft geen dogma of geloof. Het is een denkvermogen dat zich beweegt van feit naar feit. Het is een denkvermogen dat de algehele kwaliteit van denken begrijpt, niet alleen de voor de hand liggende, oppervlakkige gedachten, de geschoolde gedachte, maar ook de ongeschoolde gedachte, de diepe, onbewuste gedachte, en motieven; en een denkvermogen dat zich verdiept in de totaliteit van iets wanneer het beseft, door dat onderzoek, wat onecht is en dit ontkennt omdat het onecht is. Dan brengt de totaliteit van de ontkenning een nieuwe eigenschap teweeg in het verstand, die religieus is, die revolutionair is.’

De zin ‘het is een denkvermogen dat zich beweegt van feit naar feit’ is heel belangrijk. Wij herhalen het motto: ‘er is geen religie boven Waarheid’, maar in het leven zelf zitten wij gevangen in de een of andere religie. De ontkenning van onwaarheid en het besef van de waarheid, van het feit, dat een revolutie teweegbrengt, een transformatie, *dat* is in feite een religieus denkvermogen, en wij moeten trachten zo'n denkvermogen te cultiveren voor het welzijn van alle bewuste wezens.

Uit: *The Theosophist*, mei 2001
Vertaling: A.M.I.